

הפרש על סוס עץ

(ראה שער)

שחמט הוא רציני ועמוק מלהיות סתם משחק. אך יש בו יותר מדי מן המשחק מכדי שיהיה ראוי להתעמקות. (מנדלסון)

מברלין עד קוריאה תססה, השבוע, המל' המה הקרה לאורך חזית המאבק שהקיף את כדור הארץ כולו. חיילים של בשרודם ניצו בו מול חיילים של בשרודם, מוכנים לטרוף איש את רעהו לפקודת מנהיגיהם, שתפסו את מקום המלכים של ימים עברו.

רק בחזית אחת נראתה, השבוע, קרן אור בוהקת. חזית זו לא עברה על פני שדות מופגזים. היא עברה על פני לוח קטן של עץ, מסומן במשבצות שחורות ולבנות. החיילים שניצבו משני עברי חזית זו היו גם הם עשויים מעץ.

קומץ של שחמטאים סובייטיים, מצביאי חזית זו, ארוזו את מזוודותיהם. ממשלתם הודיעה שאמני שחמט אלה יופיעו, זו ה' פעם הראשונה אחרי שנים רבות, בכירת הארץ הריבה: ארצות הברית. על לוח ה' שחמט נפסקה המלחמה הקרה. במקומה יבוא מאבק חם, אך ייחודי בהחלט.

לפני 1500 שנה, בכל רחבי העולם יעקבו שחמטאים מתוחים אחרי כל תנועת יד של המשתתפים בתחרויות. בלונדון וב' שאנחיי, בבואינוס-איירס ובשטוקהולם, ישבו מצביאי לוח העץ מרותקים למקלטי הרדיו. אחדים מהם ישבו בתל-אביב, בירושלים וב' תיפה. הבולט ביניהם: גבר ירושלמי ממוש' קף, בעל שער אדמדם: משה צ'ריניאק.

העדה הבינלאומית של לוחמי-המשבצות היא חתיקה למדי. אם להאמין, לאגדה, הרי נולדה עוד לפני 1500 שנה. באותו זמן שלט נסיך ברהמי אדיר על ממלכה גדולה ממד' רחו של נהר הגנגס בהודו. הנסיך, שקבל מאביו ירושה עצומה, זנח עד מהרה את נתיניו, שכח כי אהבת העם אליו היתה ה' סוד לעצמת כתריו.

מתוך שכבות העם הבלתי מרוצה קם ברהמי שני, בשם סיסה, החליט לפקוח את עיני הנסיך, למנוע ממנו מלהמיט אסון על הממלכה. הוא התקין לו לוח בעל 64 מש' מצות, המציא משחק בו המלך, למרות היותו החשוב ביותר, הנו חסר כוח-התקפה והגנה מבלי צורתם המכרעת של שאר הכלים, ש' כללו מכל צד שמונה חיילים, שני צריחים, שני פרשים, מלכה ומלך.

בחירה לא צנועה, הנסיך נוכח עד מהרה לדעת כי סיסה צדק, וכי הוא עצמו טעה בהערכת כוחו המופרז. הוא התעמק משך שבועות בתכסיסים השונים, הזמין את מורו לקרב, הבטיח לו, במקרה שיוכח, פרס לפי בחירתו החפשית. סיסה הסכים, מיד, בחר בעצמו את הפרס: גגיר חיסה אחד עבור המשבצת הראשונה, שניים עבור ה' שניה, ארבעה עבור השלישית וכן הלאה. הנסיך תמה לשמע הדברים, לעג לבחירה הצנועה, שיחק ונוצח.

כאשר החלו עבדי הנסיך, למנות את ה' גגיריים, נוכחו עד מהרה לדעת, כי סיסה זכה בכל מלאי החטה שעמד לרשות הממ' לכה.

אגדה ברהמינית זו היתה אחת ממאות האגדות שסיפרו על משחק השחמט. היו אלה אגדות סיניות, הודיות, פרסיות, שטענו כולן כי משחק המלכים הומצא בארצותיהן. למעשה אין איש יודע בודאות עד היום היכן שיחקו בשחמט לראשונה. הסברה המקוב' לת הוא, כי סין היתה מולדת המשחק, משם עבר להודו ולארצות המושלמיות עד שהגיע לאירופה דרך ספרד. מאז הפך הלוח בן 64 המשבצות השחורות והלבנות ונושא את ה' כלים, למקור ששועשע למליוני בני אדם ב' רחבי התבל, לפולחן שפקד על פנה נידחת על פני כדור הארץ.

מספר בן 30 ספרות. משחק השחמט הופיע לראשונה כמשחק הבא לשעשוע ולברו, ללא כל מטרה מסויימת. אמו, כן, היה כוח, * בסך הכל היו דרושים 615, 555, 709, 073, 744, 18,446 גרגורים, השווים ליבול החיטה משך עשר שנים.

** ולא "שחמט" כפי שכותבים רבים את המלה בעברית. מקור המלה: המלך (בפרסית: שח) מתי.

העולם הזה מ' 820

ספק הוא אם היה מסוגל לעבור כל אותה כברת-דרך ארוכה ומיגעת מבלי להכחד כאשר המשחקים בני זמנו. מה היה סודו של ה' משחק? הסוד היה פשוט. שחמט הוא קרב. חולשתו של האדם גם הוא — הקרב. האדם החל מחבב את המשחק, מצא בו כר נרחב להוכיח את כושר תחבולותיו, את חדות מוחו.

שחמט כבש את עולמו באפשרויותיו ה' רבות, שוחק בין כל החוגים, פילס את דר' כו לכל הגילים. כמו במוסיקה, צצו פה ושם כמה ילדי-פלא שגילו תבונה והעזה מפליאיים, הכניעו את גדולי האמנים הישישיים, בעלי הנסיון ומגלי הפתיחות התאורתיות. ואולם אם היו תווי המוסיקה מוגבלים יחסית, הרי הלוח בן 64 המשבצות לא השאיר כל דרך ללמוד המשחק בכללו. כל מה שניתן היה ללמוד היו פתיחות המשחק וכמה סוגי ה' גנה שהונגו משך מאות שנים עליידי גורי לי האמנות. המשכו של המשחק הצריך כשרון רב, זכרון, תבונה. היה זה כמעט מגוחך לחשוב כי אדם מסוגל לחשב מהלכים רבים מראש, כי מספר האפשרויות של אחד בלבד, לארבעת המהלכים הראשונים הוא 584,000, 979. ולעשרת המהלכים הראשונים הוא מספר בן 30 ספרות. על בסיס זה היו גורי שים בליוני שנים כדי לעבור על האפשרויות, אפילו אם כל חושבי כדור הארץ היו משח' קים בלי הרף, משך כל היממה, מבלי לחזור פעמיים על אותו המהלך.

יהודים בראש' אפקים חדשים נפתחו למשחק המופלא לפני 500 שנה. כמה גאונים ספרדים ופורטוגלים החלו מגלים סתורות על פני הלוח השחור-לבן, שמו ללעג את השחקנים הפרימיטיביים המזרחיים. פרינסואה פילידור, מהנדס צרפתי בעל נכסים, היה ה' ראשון שגילה כי ללא שיטה מסויימת נידון המשחק לקרב מקרי בו היו המזל והשג' אות את הבסיס לנצחון. פילידור היה גאון, ליכד את כל כליו לגדוד מאוחד, הביס על נקלה את כל גדולי השחמטאים בדורו, הפך את המשחק לאמנות של ממש הכוללת ב' תוכה מתמטיקה והנדסה.

מאז "הומתו" מלכים רבים על גבי לוח השחמט. צרפתים כלבורדוניי, אנגלים כאנ'

מעולים, היו אלה ברובם יהודים שעלו מאר' צות אירופה, הביאו עמם את אסכולת ארצו' תיהם.

אחד מהם, אולי הגדול ביניהם, היה משה צ'ריניאק. הגבר כבד-הגוף ואדום-השער ש' חק את משחקו הראשון בורשה, בירת פו' לניה, בהיותו בן עשר.

מאז נלחם באלפי קרבות נגד אלופי הדור. רכש נסיון רב עד שעלה על כל מתחריו בארץ, אם כי לא תמיד הצליח להכניעם.

צ'ריניאק לא היה ילד-פלא, הוא עבר את כל השלבים המקובלים לעליה למרום ה' פסגה. החל ממלחמה על נקודה בתחרויות הנוער הפולניות, כניסה לדרגה שנייה בין הבוגרים, מאבקים חריפים באלופות הלאו' מית הפולנית.

אולם עוד בהיותו בן 20 היו לצ'ריניאק שאיפות אחרות מאשר להיות שחמטאי. הוא לא כסוח ביותר בכשרונותיו עד כדי הונחה מוחלטת של עתידו, וכאשר סיים את חוק' למודיו בגמנסיה יצא לפריס, בירת צרפת, כדי להשתלם בחימיה.

במקום חימיה, בפריס מצא צ'ריניאק כר נרחב לפעולה שחמטאית, פגש באלכסנדר אליויכין, רוסי לבן ועורך-דין במקצועו, ש' התגורר בצרפת והחזיק בתואר האלוף העו' 18 שנה. בחברת אלוף אליויכין ספג הסטודנט היהודי מנה גדושה של ידיעות והוא נוכח לדעת סופית כי למרות חלומותיו על עתונאות וחימיה, התאהב אהבה עזה בלוח השחמט. אולי היתה זו שאיפה ברוח הזמן. כי אליויכין לא התפרנס כלל ממקצועו. הנתע הכלים על גבי המשבצות השחורות-לב' בנות הכניסה לו סכומים עצומים פי כמה.

צ'ריניאק היה מלא חוויות מביקורו בפריס. השחמט כבש אותו בסערות בוק. ועד מהרה נערכו חזירות וספרים לאין סוף על שולחנו, תפסו את מקום ספרי החימיה. כבן יחיד להוריו ואח לשלוש נערות גדולות ממנו, הביא צ'ריניאק אכזבה להוריו שרצו לראות את בנו מושלם במקצועו, לא האמינו ב' עתיד הצפוי לו במשחק המלכים. אולם צ'ר' ניאק כבר היה עבד נרצע לפולחן הגדול, השחמט היה לחלק בלתי נפרד מחייו.

ס ס

פאול קרס ומשה צ'ריניאק באולימפיאדת הדיסניק 1.000.000.000 ש"ח, כל האפשרויות

אותה תקופה פגש בשני שחמטאים יהו' דים מפולניה שעמדו, יותר מאוחר, להתפר' סם מאד. ניידורף, בן גילו של צ'ריניאק, הפך תוך שנים ספורות לאלוף ארגנטינה ודרום אמריקה, נחשב בין גדולי האמנים בעולם ומנחם חבוייניק, ששינה את שמו לאורן, הפך לאלוף ישראל בשנים האחרו' נות.

שש פעמים אלוף. כאשר עלה צ'ר' ניאק ארצה בשנת 1934 מצא עוזבה משועת בשטח בו היו היהודים בולטים כמעט בכל ארצות העולם. הוא התיישב בירושלים, זכה על נקלה, שש פעמים, באלופות העיר.

בעיר השקטה מצא שעת כושר נוחה לכ' תיבה, וחלום ילדותו להיות עתונאי דחף או' תו לכתוב מאמרים על שחמט. לנתח פתי' חות ומשחקים.

דרסון וסטנון, אמריקאים כמורפי ורשבסקי ורוסים כאליויכין ובוטביניק ריתקו את ה' עולם במשחק המזהיר. היו אלה משחקים ש' נרשמו, כתווי מוסיקה, בספרי ההיסטוריה השחמטאית, נשארו כפסלי שיש לזדורות ה' הבאים.

אולם יותר מכל עם אחר תרם העם היהודי אלופים למכביר. עמנואל לאסקר, מיגואל גיי' דורף, עקיבא רובינשטיין, שמואל רשבסקי, דוד ברונושטיין היוו שרשרת ארוכה של אמנים מופלאים שצמחו דוקא מאותו עם ששנא מתמיד את הקרב אבל התבלט בצורה מכרעת במשחק המלכים.

לא ירד פלא. היה אפשר לצפות כי ישראל בתור ארץ מאוכלסת יהודים, תת' בלט גם היא בין אומות העולם. אולם עד מהרה נתברר שאם היו בארץ כמאה שחמטאים

צ'ריניאק בעת משחק סימוזטני בגיל 10, משחק ראשון

בשנת 1935 נסע לאולימפיאדת השחמט בורשה כחבר הנבחרת הארצישראלית. היתה זו הזדמנות ראשונה לבחון את רמת השח' מת בארץ בהשוואה לרמתו בעולם. הקבוצה הצעירה נטלה את המקום ה-15 מבין 20 המדינות שהשתתפו בתחרות, השיגה השג' נאה: 42 אחוזים. כאשר חזרה המשלחת ארצה נערכה אליפות הארצית הראשונה. צ'ריניאק לא הפסיד שום קרב, זכה באלופות בה השתתף גם זאב מכט, אלוף ליטא לשע' בר, שהגיע רק במקום השביעי.

במעט הפתעה, היתה זו התחלה של קרבות שנתיים מרתקים בין אמני הארץ. כוחות חדשים, רובם מאירופה, הגיעו כמעט בכל חודש, העלו את הרמה, השיבו רוח חדשה במפרשי השחמט הארצישראלי.

באופן קרצה האולימפיאדה שעמדה להע' רך בבואינוס-איירס, בירת ארגנטינה, אליה הוזמנה גם קבוצה מארץ-ישראל. צ'ריניאק זכה בתחרויות המבחן, יצא עם עוד חמשה שחמטאים, שביניהם הזדקר צבר אחד, יוסף קליינשטיין, לדרך הארוכה. כאשר הוציא, בתור ראש הקבוצה, את פתק ההגרלה, הבחין עליו את השם קובה, התחלחל. פרוש הדבר היה כי יהיה עליו לתחר נגד הלוח הקובני הראשון, ז'וסה (קאפה) קאפאקנקה, גדול השחמטאים בעולם ואחד מאדריכלי ה' משחק המודרני. קאפה היה אמנם או בשקר' עת הקריירה שלו אולם לנצחו היה בבחינת הישג רב.

צ'ריניאק אור את תבונתו, שינן את כל מה שהספיק ללמוד משך 29 שנותיו, ובעיצומו של הקרב נתברר כי לצעיר הישראלי היה יתרון של רגלי לעומת הענק הקובני. העיר' תונים רעשו, פרשנים ניבאו להפתעה, אולם משתוכרזה הפסקה התכנס קאפה בתוך סגור, ניתח את עמדתו בתברת אליויכין, מצא דרך לסיים את המשחק בתיקו. היתה זו עבודת' נמלים וחישוב מראש של 16 מסעים. במשחק שני ניצח קאפה את צ'ריניאק שהיה יותר מדי נרגש מהצלחתו הראשונה, ואחר נוצח גם, לאחר יתרון קל, על ידי אליויכין.

אותה שעה, בפינה אחרת באולם המרווח, חולל יוסף פורת, שחמטאי שני של הנב' חרת הארצישראלית, הפתעה שהדיה לא פנו עד היום. הוא אילץ את פאול קרס, האסטוני המהולל, להכנע.

הנבחרת הצעירה נחלה נצחון מפתיע ומקום תשיעי בין 27 מדינות.

מורה ב'60 מועדונים. אולם ההצל' חה נבלעה בתוך רעש אחר שהדהה במרחק כמה אלפי קילומטרים מבואינוס-איירס הש' קטה. היטלר צעד את צעדו הראשון על אד' מת פולניה. המלחמה הגדולה החלה.

ניידורף, ידיד נעוריו של צ'ריניאק, שכנע אותו להישאר בארגנטינה. הוא הסכים; נפרד (המשך בעמוד 14)

* חישוב ארוך כזה עלול, בשעת המשחק, לגזול זמן רב, דבר שיכול להכריע את ה' קרב בשל איבוד זמן. כידוע מציניים שני עשונים את הזמן ששוחק כל צד. בדרך כלל חייב שחקן אחד להשק 40 מטעים בשעתיים.